

УДК 316.728

Мода у контексті сучасних соціологічних досліджень

А.І. ВОРОНКОВА

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, м.Харків, Україна

Авторське резюме

У статті виявлено та проаналізовано зв'язок між особливостями змісту різних варіантів теорії моди та науково-дослідницькими стратегіями національних соціологічних шкіл, до яких належать учені з США, Франції та Німеччини – Р. Барт, Г. Блумер, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, Т. Веблен, Г. Зіммель, В. Зомбарт. Зокрема, представники американської соціології вивчали моду, насамперед, у контексті значення певної групи психологічних чинників, що впливають як на індивідуальну (Т. Веблен), так і на колективну (Г. Блумер) поведінку членів сучасного суспільства. Французькі дослідники П. Бурдьє, Р. Барт та Ж. Бодрійяр аналізували моду як певний соціальний феномен, що впливає на функціонування усіх сфер життєдіяльності особистості, та потребує, насамперед, ґрунтовних теоретичних інтерпретацій. Німецькі соціологи розглядали моду, передусім, як одну з багатьох форм життя (Г. Зіммель), за допомогою яких тенденція до соціального вирівнювання поєднується з тенденцією до індивідуальних відмінностей, що починають активно взаємодіяти за умов становлення та розвитку капіталістичного суспільства (В. Зомбарт).

Обґрунтовано, що історичний розвиток кожної з країн впливав на становлення їх національних соціологічних шкіл, відповідно це позначилося не тільки на формуванні їх провідних напрямів дослідження, але й на специфіці аналізу інших соціальних феноменів та процесів, зокрема на вивченні проблемного поля моди.

Ключові слова: соціологічні школи; мода; теорії моди

Fashion in the context of contemporary sociological research

A.I. VORONKOVA

H.S. Skovoroda Kharkiv national pedagogical university, Kharkiv, Ukraine

Abstract

The correlation between the content of the various options of fashion's theory and research strategies of national sociological schools is identified and analyzed in the article. To those schools belong scientists from the USA, France and Germany: R. Barthes, H. Blumer, J. Baudrillard, P. Bourdieu, Th. Veblen, G. Simmel, W. Sombart. In particular, representatives of American sociology study fashion, especially in the context of a definition of psychological factors affecting both the individual (Th. Veblen), and so on Collective (G. Bloomer) behavior of members of modern society. French researchers P. Bourdieu, R. Barthes and J. Baudrillard offer analyze fashion as a social phenomenon that puts the functioning of all spheres of personality and needs, especially solid theoretical interpretations. German sociologists examined fashion, especially as one of many forms of life (G. Simmel), in which the trend towards social cohesion combined with the trend towards individual differences that are beginning to engage in the conditions of formation and development of capitalist society (W. Sombart).

It is substantiated that the historical development of each country affected the establishment of national sociological schools. This reflected not only in the formation of the leading areas of research, but also on specificity of the analysis of other social phenomena and processes, particularly in the study of the problem field of fashion.

Keywords: sociological school; fashion; fashion theory

Мода в контексте современных социологических исследований

А.И. ВОРОНКОВА

Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С. Сковороды, Харьков, Украина

Авторское резюме

В статье выявлены и проанализированы связи между особенностями содержания различных вариантов теории моды и научно-исследовательскими стратегиями национальных социологических школ, к которым относятся ученые из США, Франции и Германии – Р. Барт, Г. Блумер, Ж. Бодрийяр, П. Бурдьє, Т. Веблен, Г. Зіммель, В. Зомбарт. В частности, представители американской социологии изучали моду, прежде всего, в контексте определения группы психологических факторов, влияющих как на индивидуальное (Т. Веблен), так и на коллективное (Г. Блумер) поведение членов современного общества. Французские исследователи П. Бурдьє, Р. Барт и Ж. Бодрийяр анализировали моду как некий социальный феномен, который влияет на функционирование всех сфер жизнедеятельности личности, и требует, прежде всего, фундаментальных теоретических интерпретаций. Немецкие социологи рассматривали моду прежде всего как одну из многих форм жизни (Г. Зіммель), с помощью которых тенденция к социальному выравниванию сочетается с тенденцией к индивидуальным различиям, которые начинают актив-

© А.І. Воронкова, 2016

но взаємодіювати в умовах становлення і розвитку капіталістического общества (В. Зомбарт). Обосновано, что историческое развитие каждой из стран влияло на становление их национальных социологических школ, соответственно это сказалось не только на формировании их ведущих направлений исследования, но и в специфике анализа других социальных феноменов и процессов, в частности на изучении проблемного поля моды.

Ключевые слова: социологические школы; мода; теории моды

Постановка проблеми. Для представників усіх національних наукових співтовариств у сучасному глобальному світі характерне існування провідного напрямку дослідження, що першим сформувався у контексті становлення самої соціологічної науки у кожній окремій країні. Безумовно, з часом предметне поле досліджень цих вчених збільшилося, з'явилися нові проблеми для наукових розвідок. Серед останніх особливе місце посіла так звана «модна проблематика» – аналіз різних аспектів функціонування моди, яка за умов розвитку сучасного суспільства перетворилася на певний феномен, спроможний активно впливати на всі сфери життя людини. Відтак, подальше вивчення цього напрямку з позиції соціологічного аналізу є надзвичайно актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемне поле моди активно досліджують соціологи з США, Франції, Німеччини та інших країн сучасного світу. Особливу увагу цьому напрямку дослідження в соціологічному науковому співтоваристві приділяли в різний час такі вчені, як Р. Барт, Г. Блумер, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, Т. Веблен, Г. Зіммель, В. Зомбарт та ін.

Серед українських дослідників, на цій проблематиці сьогодні спеціалізуються: О. Гурова, Г. Куц, Ю. Легенький, О. Скалацька, Л. Ткаченко та ін. У зоні їх наукового інтересу, насамперед, знаходяться моменти щодо визначення природи та змісту моди, обґрунтування різних аспектів її функціонального потенціалу та можливих напрямів його конструктивного застосування, пошуку найбільш адекватної шуканої теоретичної конструкції, яка спроможна всебічно інтерпретувати генезу та розвиток цього соціального феномена / інституту.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати зв'язок між особливостями змісту різних варіантів теорії моди та дослідницькими стратегіями національних соціологічних шкіл, представники яких запропонували науковому співтовариству ці теоретичні конструкції.

Виклад основного матеріалу. А. Здравомислов у статті «Національні соціологічні школи у сучасному світі» зазначає, що соціологія проникає нині у все більше число країн сучасного світу та стикається з двома проблемами, які в більшій або меншій мірі усвідомлює весь світ [6].

По-перше, соціологічне знання є глобальним, та відкритим більше ніж будь-коли раніше. Імена найвідоміших соціологів сьогодні поширені на весь світ, а їхні праці перекладені на безліч мов. Кожні чотири роки проходять форуми Міжнародної соціологічної асоціації. Соціологія являє собою розвинену систему комунікацій з приводу знань про сучасний світ, що діє в інтернаціональному масштабі.

По-друге, в кожній з країн соціологія розвивається на основі дослідження проблем, з якими стикається саме ця країна. Соціологія прагне зайняти позицію конструктивної критики або конструктивної співпраці по відношенню до офіційної політики держави та розвивається в кожній з країн по-своєму. Деколи такий розвиток поділяє соціологів на певні конфліктуючі групи [6].

Чиказька школа була першою інституційною академічною школою у північноамериканській соціології. Школа спиралася в світоглядному плані на протестантську релігійну традицію, переважаючи в американському житті, в соціальному плані – на ідеї реформізму, а в гносеологічному – на емпіризм.

Головне своє практичне завдання з моменту створення школа вбачала в науковому забезпеченні рішень, що приймаються місцевими органами влади, зокрема муніципальною владою Чикаго. Така орієнтація на державні органи саме місцевого рівня самоврядування впливає з історії формування американського суспільства. Імігранти, що переселялись в США, приймали рішення про переїзд індивідуально, на «свій страх і ризик». Таким чином, вони створювали підґрунтя для побудови суспільства з індивідів (не суспільства, що саме продукує своїх громадян). Звідси – інше бачення суспільства, змісту та відповідальності щодо зобов'язань перед іншими, навіть, інше розуміння безпосереднього оточення – сільської або міської громади. Тому чиказька школа соціології (Р. Парк та ін.) виникає в контакт з філософією прагматизму Д. Дьюї. Соціологія (в цьому її варіанті) орієнтується переважно на вивчення індивіда в групі, на аналіз варіантів його поведінки відповідно до виборів, запропонованих новими життєвими ситуаціями [6].

Відтак, в переліку досліджень школи значне місце займали такі проблеми, як девіантна і маргінальна поведінка, досліджувана на прикладі роботи в'язниць, суду для неповнолітніх, виконання закону про бідність тощо. Об'єктом дослідження були – пенітенціарна система, життя в готелях, безхатченки, міські райони з високим рівнем кримінальних злочинів, кримінальні угруповання, самогубства, психічні захворювання, «сухий закон», релігійні секти.

Ще одними із найбільш значимих аспектів дослідної роботи чиказьких соціологів були формування громадської думки та підвищення рівня ефективності соціальних процесів в умовах інтенсивної урбанізації. Тому ними активно вивчалися засоби масової інформації; колективне самовираження і культурні зміни як результат діяльності преси, релігійних організацій, кіно, радіо; економічні фактори та інститути, такі, наприклад, як мережа великих універмагів, валютний

ринок, ринок цін на землю, ринок цінних паперів тощо. Головна тематика чиказької соціологічної школи сьогодні — урбаністична соціологія, проблеми соціального навколишнього середовища [9, с. 254]. Очевидно, що й дослідження проблемного поля моди представниками Чиказької школи (зокрема Торстейном Вебленом та Гербертом Блумером) здійснювалися відповідно до її вище виявленої стратегічної соціологічної орієнтації.

Так, відповідно до міркувань Т. Веблена, представникам вищих верств властиво споживання на показ. Мода трактується ним як феномен, притаманний суспільствам з чіткою ієрархією, де вона виконує низку функцій, основна з яких — візуалізація статусу і матеріального становища. Мотив поведінки власника (покупця) демонстративно марнотратного вбрання — «потреба в підпорядкуванні встановленим звичаям і існування на рівні визнаних суспільством норм смаку» [3, с. 185; 4, с. 73]. На думку О. Гурової, «забезпечення поваги та пошани — латентна функція моди, відкрита і описана Т. Вебленом. Якщо в Європі кінця XIX століття аристократія виділялася не стільки багатствами, скільки особливою культурою та етикетом, що виховували з дитинства, то в США нові багаті верстви (привілейовані власники засобів виробництва) не володіли цими ресурсами і вдавалися до демонстративного використання споживчих благ, включаючи модний одяг. Крім високої ціни, такий одяг був підкреслено нефункціональний, що створювалося кроєм, чим він відрізнявся від недорогих практичних речей представників інших верств» [4, с. 73].

Також О. Гурова зазначає, що «весе «Мода: від класової диференціації до колективного відбору» (1969), Г. Блумер вибудовує концепцію моди, ґрунтуючись на переосмисленні теорії Г. Зіммеля стосовно іншої соціо-культурної ситуації. Г. Блумер зазначає, що мода в Європі у XVII — початку XX століття та в Америці у другій третині XX століття функціонує за різними законами. Г. Блумер вважає причиною виникнення моди не бажання людей демонструвати матеріальний добробут і відмова наслідувати або відзначитися. В основу її функціонування він закладає дію механізму «колективного відбору». Тракткування колективного відбору як одного з видів колективної поведінки дозволяє класифікувати підхід Г. Блумера як інтеракціоністський» [4, с. 75].

Французька соціологія (відомими представниками якої є П'єр Бурдьє, Ролан Барт та Жан Бодрійяр), на відміну від американської, при своєму виникненні в меншій мірі була пов'язана з практичним запитом з боку суспільства щодо вирішення поточних соціальних проблем. Вона орієнтувалася на з'ясування законів суспільства взагалі, і в силу цього у французькій соціологічній традиції більш вираженим виявився саме теоретичний характер. Крім того, в контексті свого становлення французька соціологія більше спиралася на історичну традицію розвитку соціальної думки [6]. Очевидно, що все це позначилося й на особливостях дослідження французькими соціологами різних аспектів функціонування суспільства. Так, для аналізу моди П. Бурдьє застосовує, насампе-

ред, створену ним концепцію поля. У межах конструктивістського структуралізму він розглядає поле виробництва і простір споживання моди як структуровані простору позиції. Оскільки кожній з позицій відповідає певний обсяг капіталу, в полі відбувається боротьба їх агентів за право зайняти більш вигідне місце з великим ресурсом — «призом» — капіталом, який визнаний як значущий в даному соціальному просторі.

Гравці, які змагаються за приз у полі «від кутюр» — дизайнери, поділяються на домінуючих, тобто тих, що володіють великою кількістю капіталу, який формує так звану «магію» їх «лейблу» (торгової марки) і високу ціну їх творів, і на тих, чий капітал набагато нижче. Це — так звані «вискочки», «початківці» або «переможені». В боротьбі відтворюється динаміка поля, вона — механізм його розвитку. Боротьба відкриває шлях новизні як соціальному явищу — новим людям, новим модам тощо. Зазначимо, що П. Бурдьє створив концепцію поля виробництва високої моди, ґрунтуючись на прикладі Франції. Питання про релевантність цієї концепції в іншому контексті залишається відкритим [4, с. 77].

О. Скалацька у статті «Теорія трьох одягів Р. Барта: філософський вимір» зазначає, що методологія Р. Барта ґрунтується на семіологічному аналізі жіночого одягу, емпіричним матеріалом якого постає модний журнал. На її думку, заслугою досліджень Р. Барта є всебічна інтерпретація дії системи моди: вона проходить шлях становлення реального одягу крізь низку структур; на стадії громадського обговорення вона постає знаком, що залежить від мови. Використання Р. Бартом підходів лінгвістики надає можливість експлікувати не тільки властивості модного одягу, але й соціальні уявлення при декодуванні певного одягу різноманітними соціальними групами [11, с. 139]. Р. Барт пропонує розрізнити три види одягу: одяг-образ (візуальне зображення); одяг-опис; реальний одяг (те, що існує). Дані три види представляють певну єдність, оскільки презентують три різні структури одного одягу: технологічну, іконічну, вербальну. Р. Барт підкреслює, що види одягу не тотожні, а еквівалентні, оскільки «різняються за своїми матеріалами і відносинами, а отже, і за структурою» [1, с. 36]. Реальний одяг «служить моделлю» для двох інших видів одягу. Вона постає прообразом, з якого утворюють копії, якими виступають одяг-опис і одяг-образ [1, с. 36; 11, с. 139]. Ще одним французьким вченим, який активно досліджував феномен моди, є Ж. Бодрійяр. Важливу тезу у трактуванні моди Ж. Бодрійяром підкреслює О. Скалацька. «Мода, — зазначає Ж. Бодрійяр, — існує у виробництві сенсу, в «об'єктивних» його структурах, оскільки вони теж покірні грі симуляції і комбінаторної інновації» [2, с. 175]. Тіло постає як матеріал для моди. Розкриття сенсу та сутності моди повинно торкатися не лише її зовнішнього прояву, але й знакового, функціонального визначення. Дана ідея Ж. Бодрійяра розкриває всю складність феномена моди. У сучасному суспільстві, у більшості випадків, сенс моди розкривають крізь аналіз одягу, його практичності, естетичності, відповід-

ності до останніх процесів у соціумі. Насправді, на думку французького дослідника, мода постає більш складним феноменом, який не зосереджується лише на одязі, а поширюється на всі сфери життєдіяльності людини. Для розуміння моди потрібно простежити чергування знаків, які поєднують минуле та сучасне, та у результаті створюють дійсність [10, с. 135]. В університетах Німеччини викладання всіх соціальних наук зосереджувалося на кафедрах філософії та було цілком під контролем представників цієї галузі знань. Незважаючи на теоретико-методологічну зорієнтованість класичної німецької соціології, вона виявилася серйозною основою для виникнення і розвитку емпіричної соціології в ХХ ст. Ще одна властива їй, і досить типова характеристика, є акцент на дослідженні соціальної дії і взаємодії [5, с. 117]. Провідними представниками німецької соціологічної школи, які у своїх дослідженнях аналізували проблеми моди, є Георг Зіммель та Вернер Зомбарт. Г. Зіммель вважав, що існує психологічна тенденція до наслідування. Вчений визначав наслідування як психологічний спадок, як перехід від групового до індивідуального життя. Наслідування, відповідно до його висновку, можна було б назвати породженням думки й безглуздя. Воно дає індивіду впевненість, насамперед, у тому, що він у своїх діях не самотній.

Г. Зіммель зазначав, що, наслідуючи, індивіди «переносять» на іншого не тільки вимоги продуктивної енергії, але і відповідальність за пов'язані з цим дії; таким чином, наслідування звільняє особистість від мук, пов'язаних з вибором, і дозволяє їй виступати просто як творіння групи, сміє соціальних змістів [7].

Мода, на думку Г. Зіммеля, задовольняє потребу особистості в розбіжності, тенденцію до диференціації, до зміни, до виділення з загальної маси. Це вдається їй, з одного боку, завдяки зміні змістів, які надають моді сьогоденного дня індивідуальний відбиток, що відрізняє її від моди вчорашнього і завтрашнього дня: ще більшою мірою це вдається їй тому, що вона завжди носить класовий характер, і мода вищого стану завжди відрізняється від моди нижчого, причому вища верста від неї одразу ж відмовляється, як тільки вона починає проникати в нижчу сферу. Тобто, мода є не що інше, як одна з багатьох форм життя, за допомогою яких тенденція до соціального вирівнювання поєднується з тенденцією до індивідуальних відмінностей і зміни в єдиній діяльності. Відповідно до міркувань німецького соціолога, у соціумі найбільш переконливим підтвердженням того, що мода є просто результатом соціальних або формально психологічних потреб, виступає той факт, що з точки зору об'єктивних, естетичних чи інших факторів доцільності неможливо виявити ні найменшої причини для становлення такої сукупності її різних форм. Тобто, наш одяг по суті відповідає нашим потребам, відтак, у формі, яку надає йому мода, наприклад широкі або вузькі спідниці, строкати або чорні краватки, немає і сліду доцільності.

Не тільки де-небудь виникає предмет, який

потім стає модою, але предмети спеціально створюються для того, щоб стати модою, вважає Г. Зіммель. У певні періоди нова мода потрібна аргіогі, і тоді знаходяться винахідники і підприємства, зайняті виключно діяльністю в цій сфері [7]. В. Зомбарт розглядав проблеми виникнення та розвитку моди в монографії «Народне господарство та мода». У цій праці він створює економічну концепцію моди, в якій намагається виявити, як мода впливає на народне господарство. Він робить спробу пояснити, чим створена «мобілізація потреб» та «чому всі властиві моді риси проявилися саме в наш час» [8].

Учений вважає, що потреби людей все більше стають одноманітними. Раніше кожна місцевість мала особливий смак, і кожен місцевий пишався звичаями своїх батьків; городянин одягався інакше, ніж селянин; останній – інакше, ніж представник привілейованих верств населення. Сучасний капіталістичний розвиток знищує усі станові і місцеві особливості і веде до нівелювання всіх смаків. Та нівелювання смаків є, перш за все, наслідком загального економічного розвитку.

В. Зомбарт зазначає також, що в умовах капіталістичного суспільства зменшується схильність людей до всього міцного та надійного; на зміну з'являється прагнення до приємного, легкого, граціозного – до так званого «шику».

За цих обставин, на думку німецького дослідника, зміна з індивідуального факту перетворюється на соціальний. Тому, дуже часто, окрема людина піддається тиску звичаю або тиску з боку оточуючого суспільства. Так, велика кількість сучасних товарів споживаються набагато швидше ніж раніше та починають замінюватися вже через 10-12 років [8].

Висновки. Отже, виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що представники американської соціології вивчають моду, насамперед, у контексті визначення певної групи психологічних чинників, що впливають як на індивідуальну (Т. Веблен), так і на колективну (Г. Блумер) поведінку членів сучасного суспільства.

Французькі дослідники П. Бурдьє, Р. Барт та Ж. Бодрійєр пропонують аналізувати моду як певний соціальний феномен, що впливає на функціонування усіх сфер життєдіяльності особистості, та потребує, насамперед, ґрунтовних теоретичних інтерпретацій. Німецькі соціологи розглядали моду, насамперед, як одну з багатьох форм життя (Г. Зіммель), за допомогою яких тенденція до соціального вирівнювання поєднується з тенденцією до індивідуальних відмінностей, що починають активно взаємодіяти за умов становлення та розвитку капіталістичного суспільства (В. Зомбарт). Очевидно, що кожна національна школа в соціології має та активно підтримує свої традиції в дослідженні проблемного поля моди.

Така ситуація пояснюється, з одного боку, історією та особливостями становлення соціологічної науки в кожній із вищезазначених країн, з іншого – специфікою їх розвитку в сучасних умовах. Так, американська соціологічна школа продовжує орієнтуватися на процес так званої

«індивідуалізації» особистісного життя, в якому психологічна складова відіграє провідну роль; французька – на вдосконалення рівня теоретичних побудов щодо інтерпретації сучасного су-

спільства в усіх аспектах його функціонування; німецька – на «традиції філософування, доповнені практикою витіснення небажаної проблематики» [6].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Барт Р. Система моды. Статьи по семиотике культуры [Текст] / Ролан Барт ; [пер. с фр. С.Н. Зенкин]. – М. : Издательство им. Сабашниковых, 2003. – 512 с.
2. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть [Текст] / Жан Бодрийяр ; [пер. с фр. С.Н. Зенкин]. – М. : Добросвет, 2000. – 387 с.
3. Веблен Т. Теория праздного класса [Текст] / Торстейн Веблен ; [пер. с англ. С.Т. Сорокина]. – М. : Прогресс, 1984. – 367 с.
4. Гурова О.Ю. Социология моды: обзор классических концепций [Текст] / О.Ю. Гурова // Социологические исследования. – 2011. – № 8. – С. 72–82.
5. Зборовский Г.Е. История социологии: [учебник] [Текст] / Г.Е. Зборовский. – М. : Гардарики, 2004. – 608 с.
6. Здравомыслов А.Г. Национальные социологические школы в современном мире [Электронный ресурс] / А.Г. Здравомыслов Режим доступа: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fecsocman.hse.ru%2Fdata%2F2010%2F12%2F01%2F1214822753%2FZdravomyslov.pdf&name=Zdravomyslov.pdf&lang=ru&c=56e0911940ed>
7. Зиммель Г. Мода. Избранное : в 2 т. [Электронный ресурс] / Георг Зиммель. – Т. 2. Созерцание жизни. – М. : Юристъ, 1996. – С. 266-291. – Режим доступа: <http://lib.co.ua/philosophy/zimmelgeorg/izbrannoetom2sozercanie.jsp#118>
8. Зомбарт В. Избранные работы. Народное хозяйство и мода [Текст] / Вернер Зомбарт. – М. : Издательский дом «Территория будущего», 2005. – С. 321-344.
9. Осипов Г.В. История социологии в Западной Европе и США [учебник для вузов] [Текст] / Осипов Г.В., Ионин Л.Г., Култыгин В.П. – М. : Изд-во НОРМА, 1998. – 576 с.
10. Скалацька О.В. Простір моди у контексті філософських побудов Ж. Бодрийяра [Текст] / О.В. Скалацька // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – 2013. – № 1. – С. 129-136.
11. Скалацька О.В. Теорія трьох одягів Р. Барта: філософський вимір [Текст] / О.В. Скалацька // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків, ХНПУ, 2015. – Вип. 44. – С. 137-147.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2016

REFERENCES:

1. Bart, R., 2003. Sistema mody. Stat'i po semiotike kul'tury [The system of fashion. Articles about semiotics of culture]. Izdatel'stvo im. Sabashnikovyh, 2003, 512 p. (in Russian).
2. Bodrijjar, Zh., 2000. Simvolicheskiy obmen i smert' [Symbolic exchange and death]. Dobrosvet (in Russian).
3. Veblen, T., 1984. Teorija prazdnogo klassa [The theory of the leisure class]. Progress (in Russian).
4. Gurova, O. Ju., 2011. Sociologija mody: obzor klassicheskikh koncepcij [Sociology of fashion: an overview of classical concepts]. Sociologicheskie issledovaniya 8, 72–82 (in Russian).
5. Zborovskij, G.E., 2004. Istorija sociologii: uchebnik [History of sociology: the textbook]. Gardariki (in Russian).
6. Zdravomyslov, A.G. Nacional'nye sociologicheskie shkoly v sovremennom mire [National sociological schools in the modern world]. Access: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fecsocman.hse.ru%2Fdata%2F2010%2F12%2F01%2F1214822753%2FZdravomyslov.pdf&name=Zdravomyslov.pdf&lang=ru&c=56e0911940ed> (in Russian).
7. Zimmel', G., 1996. Moda. Izbrannoe : v 2 t. T. 2. Sozercanie zhizni [Fashion. Favorites]. Jurist, 266 – 291. Access: <http://lib.co.ua/philosophy/zimmelgeorg/izbrannoetom2sozercanie.jsp#118> (in Russian).
8. Zombart, V., 2005. Izbrannye raboty. Narodnoe hozjajstvo i moda [Selected works. The economy and fashion]. Izdatel'skiy dom «Territorija budushhego», 321 – 344 (in Russian).
9. Osipov, G.V., 1998. Istorija sociologii v Zapadnoj Evrope i SSHA: [Uchebnik dlja vuzov] [History of sociology in Western Europe and the USA: [textbook for universities]]. Izdatel'stvo NORMA (in Russian).
10. Skalac'ka, O.V., 2013. Prostir modi u konteksti filofs'kih pobudov Zh. Bodrijjara [Space fashion in the context of the philosophical principles of Baudrillard]. Suchasne suspil'stvo: politichni nauki, sociologichni nauki, kul'turologichni nauki 1, 129–136 (in Russian).
11. Skalac'ka, O.V., 2015. Teorija tr'oh odjagiv R. Barta: filofs'kij vimir [The theory of three garments Barthes: the philosophical dimension]. Naukovij visnik. Serija «Filosofija» 44, 137-147 (in Russian).

Воронкова Анастасія Ігорівна – аспірант

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Адреса: 61168. м. Харків, вул. Артема, 29

E-mail: ann-voronkova@ukr.net

Voronkova Anastasia I. – postgraduate

H.S. Skovoroda Kharkiv national pedagogical university

Address: 29, Artema Str., Kharkiv, 61168, Ukraine

Воронкова Анастасія Ігорівна - аспірант

Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С. Сковороды

Адрес: 61168, г. Харьков, ул. Артема, 29